

Jsem tak trošku písíčí opice

Rozhovor s profesorem Sergiem Corduasem

Ludmila Machátová, lektorát Benátky, Itálie

Sergio Corduas

Po ukončení studia českého a ruského jazyka a literatury u prof. A. M. Ripellina v roce 1967 na Univerzitě Řím profesor Sergio Corduas působil jako lektor italského jazyka nejprve v Bratislavě, od roku 1968 v Praze. Na konci roku 1971 se vrátil do Itálie, kde zakládal a skoro 40 let vedl katedru českého a slovenského jazyka a literatury na Univerzitě Ca'Foscari v Benátkách. Během normalizace posílal na Západ materiály, které nemohly v tehdejší Československu vycházet. Uspořádal různé mezinárodní konference, za všechny jmenujme alespoň třídní konferenci o Hrabalovi rok po jeho smrti na Univerzitě Ca'Foscari, které se zúčastnili například Jiří Menzel a Tomáš Mazal, nebo pražskou konferenci věnovanou A. M. Ripellinovi, kde vystoupili Hrabal nebo Ladislav Fuks. Profesor Corduas se kromě samotné výuky věnoval hlavně překladatelské a ediční činnosti. Díky němu se mohli italští čtenáři seznámit s mnohými českými autory. Corduas je spojován převážně s Bohumilem Hrabalem (překlady mezi lety 1982 – 2003), do italštiny ale přeložil například i Jaroslava Haška (1975, 1986), Ladislava Klímu (1983), Vladimíra Holana (1980), Jana Mukařovského (1971, 1973), Jaroslava Seiferta (1986) a mnohé další. V roce 2003 sestavil rozsáhlý výbor z díla Bohumila Hrabala, které vyšlo v prestižní knižnici I Meridiani italského nakladatelství *Mondadori*. Hrabal byl a stále je jediným českým autorem zde publikovaným. Sergio Corduas píše i původní literární texty, které buď vyšly samostatně, nebo doprovází jeho překlady. Dále je například autorem básní a krátkých próz k bilingvní knize *Un'altra Praga / Jiná Praha* (Spazio84, 2010), na níž spolupracoval s fotografem Francescem Jappellim. V současné době je pan profesor v důchodu, přesto místní katedru českého jazyka a literatury všemožně podporuje, za což mu patří velký dík.

Pokud vím, k češtině vás přivedl v 60. letech váš učitel Angelo Maria Ripellino. Jak na něj a na svá studia češtiny vzpomínáte?

Dá se říct, že k češtině mě nepřivedl Angelo Maria Ripellino, ale Fjodor Dostojevskij. Raději to vysvětlím. Já jsem se zapsal na ruský jazyk kvůli Dostojevskému a nevěděl jsem, že je

povinný druhý slovanský jazyk, nevěděl jsem, že profesorem bude Ripellino, který učil ruskou a českou literaturu. Jako druhý slovanský jazyk jsem logicky zvolil češtinu. Ale za všechno může Dostojevskij i Gogol! A jak na Ripellina a na svoje studium češtiny vzpomínám? Vždycky rád a s úsměvem, byl to trochu šílený Sicilan...To bylo hodně podnětů, žádná systematická výuka nebo Ripellinovská škola, jak se lidé často domnívají.

Proč vyhrála čeština?

Kvůli *Švejkovi*. V té době bylo nemožné dostat stipendium do SSSR, chtělo se tam dostat hodně komunistů, a tak mně Ripellino říkal: „Požádejte si o stípko do Prahy, tam je Letní škola slovanských studií.“ Já jsem tam jel na letní školu – na kolej u Čertovky! – v přesvědčení, že se budu učit ruský jazyk, ale ruština tam nebyla přes tzv. komunismus, a tak jsem se začal učit česky. Zamíloval jsem se do města, do jazyka, do jedné knížky, kterou jsem měl s sebou, v italštině, *Švejka*. Nezamíloval jsem se do žádné holky, na tom trvám, to až potom, ale to s tím nesouvisí. Vrátil jsem se do Říma a řekl jsem to všechno Ripellinovi. Chtěl jsem mít češtinu jako hlavní jazyk, ruštinu jako vedlejší a odpověď zněla: „Milý Sergio, to není možné! Statut fakulty to neumožňuje.“ „A jak já k tomu přijdu?“ říkal jsem mu. „Nevím, zatím budete jezdit do Prahy každý rok, ale 4 roky musíte stejně absolvovat ruštinu a jenom dva češtinu.“ „Budu pak moct psát disertační práci o Haškovi?“ „Jo, to těžko.“ Zkrátka a dobře Ripellino naopak urval od děkanátu speciální povolení, aby to taková „zrůda“, která chce psát něco o české literatuře, směla udělat.

Dizertační práce měla ale nakonec úspěch?

Měla, nakonec ano. Začátek obhajoby byl příšerný, protože oponent byl velmi známý germanista, který mluvil jako první, což jsem nečekal, a ptal se mne, jestli se domnívám, že on toho *Švejka* zná. Jako germanista ho nemohl neznat, už kvůli Brechtovi! Já jsem chtěl v té chvíli prostě umřít. Odpověděl jsem: „Pane profesore samozřejmě ano... Proč?!?“ a šíleně jsem se přitom bál... „Protože já jsem si musel celou tu knížku znovu přečíst kvůli vaší dizertaci!“ zněla jeho odpověď. To už jsem chtěl odejít nebo spáchat sebevraždu, ale dozvěděl jsem se, že sice proto, že jsem napsal strukturalistickou dizertaci!?! Ovšem já jsem ani nevěděl, co znamená to slovo, kvůli kterému si to musel znovu přečíst. Naštěstí se toho pak ujal Ripellino a dopadlo to přece jenom dobře, s vyznamenáním!

Váš první překlad byl Mukařovský. Souviselo to s tím, že jste se chtěl dozvědět o strukturalizmu něco víc?

Ale ano! Tenkrát jsem Mukařovského ještě neznal. Několik měsíců po obhajobě jsem jel zase do Prahy už jako lektor italštiny a tam jsem se dal horlivě do studia jeho spisů. I proto je Mukařovský můj první knižní překlad vůbec.

Později jste přeložil díla Vladimíra Holana, Jakuba Demla, Jaroslava Haška, Bohumila Hrabala a mnohých dalších. Podle čeho jste si vybíral autory, které jste překládal?

To bylo různé. Haška jsem objevil sám, ale například u Koláře, to už jsem někde vyprávěl, za to může Angelo Maria Ripellino. Jako studenta třetího (!?!) ročníku mě pozval v roce 1966 na večeři do Alcronu, aniž by mi řekl, že tam bude i Kolář. Pak za to můžu já, protože jsem tam jednak cudně mlčel, jednak ale také objevil naprosto čistou pravdu Kolářových očí. Text *Epikteta* jsem poznal hned, jak vyšel, to kvůli těm očím, a potvrdil mi nutnost předat tu pravdu dál, vždyť to byl osudný rok 1968. U Demla za to může Bohumil Hrabal. Bylo to někdy kolem roku 1982, tedy v době, kdy už jsme se dobře znali. Jako každé úterý jsem přišel do hospody a Hrabal mi doslova vrazil pod oči knihu *Bohumil Hrabal uvádí: Výbor z české prózy*. Držel mě za krk a nutil sklonit hlavu. Knižka byla otevřena u montáže ze *Zapomenutého světla* a Hrabal na mě zařval jako mistr na blbýho učně: „Todlensto čti, ty vole, todlensto si přečti!“ Nehnul jsem ani brvou a četl jsem. V Itálii jsem text nedlouho poté přeložil, ale kvůli tomu, že nebyl, kdo by ho vydal, vyšel až v roce 2007 u malého nakladatelství, zaměřeného na vydávání českých děl, *Poldi libri*.

Když už jsme zmínili Hrabala, po překladu *Příliš hlučné samoty* jste se zařekl, že už žádný jeho text nepřeložíte...

Ano, *Příliš hlučnou samotu* jsem přeložil v roce 1987. Hlubší význam vět jako „nebesa nejsou humánní“ a „jsem proti své vůli vzdělán“ nikde jinde nenajdete. Později jsem ale ještě přeložil *Obsluhoval jsem anglického krále*, protože jsem v té době byl odpovědným redaktorem *Výboru z Hrabalova díla*, které vyšlo u *Mondadori* v roce 2003, a já jsem přirozeně rozhodl, že tam *Král* být prostě musí... Sice v té době nějaký italský překlad existoval, ale byl nemožný. Sám pro sebe však zůstávám překladatelem *Samoty*...

Je nějaká česká kniha podle vás nepřeložitelná?

Chrám i tvrz od Pavla Eisnera. Jinak je přeložitelné vše, nebo není přeložitelné vůbec nic.

Jak jste si vybíral knihy, které jste překládal?

Překlady nikdy nepřijímám, naopak je navrhuju nakladatelům sám. Uspěl jsem tak ze dvou třetin, což je hodně. Při výběru toho, co překládám, platí láska. Musím být zamilovaný do

toho autora nebo knížky. Kniha se mi musí také zdát z hlediska bohemistického nutná. Pokud schází jedna z těchto dvou věcí, nepřeložím to. Někdy se vám ale stane, že se později od knihy, kterou jste přeložil, nebo jejího autora „odmilujete“, což byl případ Ladislava Klímy.

Bojoval jste někdy s nějakou knihou, kterou jste překládal?

Samozřejmě! Seifert v rýmech. Tzn. přesně *Mozart v Praze, 13 rondeaux* o Praze z roku 1951, a *Věvec sonetů*. Když jsem dodělal třinácté rondeaux, to bylo peklo, ty rýmy. Sylabické verše, musíte hledat stejný počet slabik, nestačí „jen“ rým. Ale na druhou stranu jsem litoval toho, že nenapsal 333 těch rondeaux. Býval bych šťastný dalších 20 let v tom pekle. A pak samozřejmě Hrabal. J. L. Fischer (*Krise demokracie*) byl také strašný boj.

Vraťme se ale ještě do doby těsně po studiích na vysoké škole. Po obhajobě jste odjel do tehdejšího Československa...

Odjel jsem do Bratislavy. Potom, když přijeli Rusové a obsadili nás, lektor v Praze utekl a já jsem přijel místo něho do Prahy.

Nebál jste se?

Z ambasády mi zavolali do Bratislavy 22. 8., jestli chci domů, že chystají autobusy, a kdy a kterým autobusem chci pryč. Řekl jsem, že chci zůstat. „Vy jste blázen???“ Odpověděl jsem: „Možná jsem blázen, ale já tady chci zůstat.“ Chtěl jsem, musel jsem vidět, co a jak bude. Vůbec toho nelituju.

A co bylo?

Konečně jsem viděl Čechy, an něco vážně dělají! Velmi vážně. Tj. tu zdánlivě pasivní vzpouru, řekněme, nebo jak to nazvat. To byla geniální záležitost, geniální odpor proti invazi. Oni přijeli prý kvůli kontrarevoluci, která tam vůbec nebyla. A najednou vidíte na stěně červené kolo a vedle napsáno: Tento čtverec je černý! To je geniální zásah toho, co by ve Francii nazvali *Imagination au pouvoir*, česky *Imaginace u moci*. Nebo když otočíte směrovky atd. Ten vlak, který prý poslali Rusové, aby umlčeli Československý rozhlas, se nedostal do Prahy, to jsou geniální záležitosti. Ale i jak to všechno fungovalo dál. Druhý den ráno byl pod mým oknem nákladní vůz. Rozdávali každému 20 kilo brambor. To byly zásoby v případě okupace, ovšem ze Západu. Použili všechno, co vymysleli dříve pro případ invaze ze Západu. I proto mohl rozhlas vysílat dál... Já jsem to všechno nahrával....

Krátce na to jste odešel z Bratislavy do Prahy, jak dlouho jste tam působil?

Do konce roku '71. Zažil jsem Palacha, normalizaci. Předtím jsem tam byl jako student, protože stipendia byla dlouhá. Stačilo zajít na ministerstvo na Karmelitskou a říct: „Vypršela mi osmiměsíční doba, ale já tady chci ještě zůstat.“ Hned vám dali další, protože byli patrně přesvědčeni, že čím déle tu zůstanete, tím víc „zkomunističtíte“ nebo jak to mám říct... Takže já byl pořád v Praze.

Bylo těžké v té době učit, existovala nějaká omezení, o čem se smí mluvit?

Já jsem byl lektor italštiny, tam nebyla žádná omezení, žádné problémy. Až na to, že odborný asistent byl partajní člověk, ale měl jsem s ním jen menší problémy. Daleko větší problémy jsem měl v 80. letech v Praze u jednoho rádoby bohemisty nebo v Brně s estébáky. To už jsem byl ovšem profesorem v Benátkách.

Ale univerzita se v té době změnila, hodně profesorů muselo odejít... Vnímal jste to jako lektor?

Po těch „rozhovorech“. Ano, samozřejmě. Osobně jsem to moc nevnímal, protože jsem dost samotářský typ, nevedl jsem nějaký společenský fakultní život, měl jsem kamarády, to ano, ale z mimouniverzitního prostředí, hlavně v televizi. Takže proto.

A co vaši čeští studenti italštiny?

Byli fantastičtí. S nimi jsme se často pustili do různých debat, vůbec jsme se neomezovali na výuku jazykovou. Například já jsem jim často vykládal o Pasolinim. Češi Pasolinimu vůbec nerozumí. Pasolini byl geniální člověk, který pochopil chod věcí už asi na příští půl století, což je to, co jsem se snažil jednak sám pochopit, jednak probírat se svými studenty. Pak jsme občas chodili na procházky třeba na Kampu, tam jsme vstupovali na mlýnské kolo, které nebylo ještě opravené. My jsme na něj lezli, jeden jenom, kolo se začalo točit a to umění bylo vystoupit, než spadneš do vody. Taky jsem jim vařil špagety, pravé špagety...

Jak jste si mohli vařit pravé špagety v tehdejší Československu!?!

Měl jsem tenkrát přes ambasádu pravé italské špagety a omáčky, všechno, co je potřeba, to všechno, co dneska je, ale tenkrát nebylo vůbec.

To jste byl velmi oblíbený lektor...

Já byl oblíbený i jako kuchař, to je pravda (smích).

Proč jste se ale potom rozhodl z Prahy odejít?

Protože přišla doba, kdy jsem tušil, myslím správně, že už jsem tam tak dlouho, když počítám do toho i studium na univerzitě, že buď tam zůstanu navždy, i přes tu normalizovanou zemi,

anebo se musím vrátit. Svoje dilema jsem sdělil jistému kamarádovi, který o tom ale mluvil dál s někým z benátské univerzity, a najednou jsem dostal dopis, že fakulta v Benátkách chce otevírat čtyři nové obory, mezi nimi češtinu. Neměla ale na zaplacení všech čtyř míst a neměla jiný způsob, jak to vyřešit, než vylosováním dvou profesorů, kteří budou placeni. Buď to podepíšu, nebo ne, ale jestli to podepíšu, musím to potom dodržet, učit i bez peněz, když mě nevylosují. Já jsem to ani s nikým nekonzultoval, a to jsem měl v té době ženu a malé dítě, a dost naivně, nezodpovědně (smích) to podepsal. A vyšlo to. Zaplacené sice mizerně, ale byl to první stupeň v tzv. kariéře. Naštěstí jsem nebyl asistentem nikoho. To je veliká výhoda. Neznám, co to je mít někoho nad sebou, naštěstí!

Vy jste katedru českého jazyka a literatury na benátské Univerzitě Ca' Foscari zakládal. Jaké představy jste o ni měl?

Když jsem přijel do Benátek, byla ve statutu univerzity disciplína: Lingua e Letteratura Cecoslovacca... Okamžitě jsem proti tomu zasáhl, trvalo to ovšem „pouhé“ tři roky, než se to oddělilo: Ceca e Slovacca. Na začátku jsem nevěděl, co mám čekat. Sešla se první fakultní rada, které jsem se zúčastnil. Bylo nás asi 20, víc ne. Poté, co jsem se spletl a pozdravil nejdřív děkana a potom rektora, tudíž jsem to „zvorál“, ale to mi je podobné, jsem oznámil, že jsem tady našel jednu jedinou knížku, a sice *Švejka*, samozřejmě...

Ten vás pronásleduje celý život...

Ano, stala se mi osudnou četba a práce kolem něj. Fakultní rada ale nakonec řekla, že část svých peněz na knížky dá na češtinu a na budování knihovny. Ale ze začátku jsem dokonce učil v prostoru pod schodištěm, nebyla tam ani okna.

Kolik jste měl studentů?

Na začátku asi pět šest. Byli to studenti, kteří se domnívali, že jsou komunisticky orientováni. Vedl jsem o tom s nimi debaty, protože jsem mezitím zažil okupaci, Novotného, Svobodu, tanky, potíže s policií. Na pražské ambasádě také měli dokonce můj záznam. Byl jsem sledován italskými carabinieri. Popisovali to hezky: *Dneska se procházel dvě hodiny, prošel Kampou pětkrát*, a nebyla to pravda. *Byl viděn, jak líbá horlivě slečnu tu a tu v restauraci nebo vinárně té a té*, a to byla holt pravda. Když neměli co psát, psali, že jsem se procházel. Český záznam jsem měl také. Za okupace jsem tajně pomáhal posílat ven materiály. A ne málo věcí. Komu to neřekneme, když už není na světě. Náš kulturní atašé to najednou komentoval těmito slovy: „Vy toho píšete hodně, co posíláte kurýrem, ta vaše knížka musí

být pěkně velká.“ V tu ránu jsem přestal posílat ven věci na dva měsíce, musel jsem být opatrný.

Jak vypadalo tehdejší studium češtiny?

Bylo to 4leté studium, které ale studentům trvalo většinou šest let. Měli dost povinné četby, co bylo tady, to museli číst.

Byl tady lektor už od začátku?

Ano, a to si chválím. Okamžitě jsem požádal o lektorát, a to o ministerský výměnný, za něj platí ministerstvo, a ne samotná univerzita. To jsem udělal dobrý tah... Byli jsme na to dva. I když při svých hodinách do toho vždycky dávám jazyk a i když jsem schopen jazyk učit, je lepší, když tam je někdo, kdo má toto na starosti. Potom to znamenalo příliv knih a materiálů z Prahy. Samozřejmě že polovinu z toho jsem vyhodil, protože to byly propagační záležitosti KSČ. Ale druhá polovina zas ne. Když vám poslali Husa nebo Komenského, nechal jste si je, když vám pošlou Štolla, toho ne. Oficiálně jsme to sice nesměli vyhodit.

Jako první lektorku mi poslali nějakou starší dámu, to říkám teď velmi mile, úkolem bylo mě okouknout. Ovšem velmi brzo jsem dostal skvělého lektora, Ivana Seidla, který už bohužel není na světě, i když by byl o hodně mladší než já, italianista z Brna. Jemu dlužíme dík za tu první partu nejlepších žáků, druhou partu nejlepších žáků, u nichž nepoznáte, že nemluví cizinci, dlužíme zase Dagmarě Bartoňkové. A potom je to na těch dalších, kteří přijeli.

V té době nebylo obecně postavení lektorů na italských univerzitách příliš dobré...

Všiml jsem si, že málokterá tzv. katedra toho kterého jazyka má lektora nebo lektorku. Měli na smlouvu najaté ty, kteří měli jazyk jako mateřštinu, ale neměli žádnou odbornou kompetenci k tomu, aby učili cizince. Tomu jsem se nesmírně divil, kvůli tomu jsem i řval na fakultní radě, že to je volovina, když se jmenujeme Facoltà di Lingue e Letterature Straniere Moderne. Ale marně, protože mí kolegové, považovali, doufám, že už můžu mluvit v minulém čase, považovali, pokud nepovažují nadále, jazyk jako pouhý nástroj, druhotnou záležitost, protože snad nečetli ani Saussurea, neříkám Jakobsona. Čili lektoři pro ně byli něco úplně podřadného. Nesměli být nazváni docenty, nesměli mít práva vyučujících. Byli něco, teď to přeháním, jako písaři. To trvalo asi deset patnáct let nejméně, než lektoři, kteří nebyli ministerští, byli uznáni a měli smlouvy domluvené podle jistých pravidel. Proto jsem byl rád, že mám lektora ministerského. Přesto dodnes to, co neministerští lektoři dělají, nejsou hodiny výuky, ale „esercitazioni“ (cvičení). Výuku jazyka má dělat ten profesor...

A čím je to dané? Tradicí?

Tradicí, pýchou, zpupností a blbostí profesorů, mezi nimiž někteří, jen tak mimochodem, nemluví dobře tím „svým“ jazykem. Omlouvám se, jsem-li trochu zlý, ale sám jsem slyšel pana profesora anglického jazyka a literatury, jak na fakultní radě mluvil italsky a najednou použil výrazu, který se v italštině používá často, mluvil o self control a nevyslovil to správně...

Jak vidíte budoucnost bohemistiky v Itálii?

Na univerzitách ji vidím černě, protože co se týče tzv. humanitních oborů, italské univerzity se propadají na úroveň Rwandy. Editorsky vzato je daleko víc překladatelů. Přeložené knihy jsou však bohužel roztroušené po menších nakladatelstvích a čtenářské obecnost si jich nevěší. Tady se čte v podstatě Kundera, pokud ho ještě považujeme za českého autora, Hrabal a Viewegh. To ostatní se ztrácí. Například poezii Italové nečtou vůbec.

Čím je vám česká kultura blízká?

Kdybych se plně dopátral toho, čím je mi česká kultura blízká, to bych se jí asi nezabýval. Opačně platí, že mi je také vzdálená, ale nedopátral jsem se ani zde čím přesně. Jedním z faktorů může snad být, že jste v podstatě ateisticky zaměřená země. A já mám silný smysl pro sakralitu.

Kromě učení a překládání také sám píšete. Nakolik jste byl ovlivněn při vlastní tvorbě autory, které jste překládal?

Hodně. Jsem tak trošku písíci opice. Musel jsem se dokonce i držet, abych do textů, které jsem překládal, nevložil nějaká svoje falza.

Na tomto místě bych vám, pane profesore, chtěla poděkovat nejen za poskytnutý rozhovor, ale za všechno, co jste pro místní katedru udělal a stále děláte!

Ukázka z díla:

Corduas, S., *Dopis Holanovi*. In: *Vladimir Holan, Mozartiana II, In forma di parole, Libro I, Reggio Emilia 1980.*

VLADIMÍRU HOLANOVÍ

Mistře! Piši Vám česky proto, že odmítám falešnou volbu mezi kompetencí a blízkostí.

Dlouho jsem hledal cestu k Vaší Mozartianě. (Volím pro Mozartianu ženský rod.) Poslal jsem dnes do Hamburku (Labe) česky psaný dopis, který hovoří o Vaší Mozartianě. Musím se přiznat, že pocit plnosti, který se mne při psaní zmocnil, měl jistý vliv na mé nynější rozhodnutí. Cesta k Vám, řekl jsem si najednou velmi prostě, není snad v možnosti Vaše verše vůbec číst? Víím, jaké bezpodstatné šílenství jen touží po zjevení a ničení výsměchem velmi zaslouženým. Ano, česká próza italského kvasibohemisty – kdybych nevěděl, že Vy znáte šílenství podstatná a že Vám není dáno, abyste se zmýlil ve věcech lásky...

Cestou na poštu jsem potkal neznámou českou fotbalistku typu „pocém“. Pokud se nemýlím, typ „pocém“ Vaše verše nečte anebo je dokonce také čte. Držel jsem v ruce miniaturní kožené vydání Mozartiany z pražského jara 1963 a jeho šestnáctistránkový překlad. Fotbalistka neměla ani nechtěla mít tušení, hovořím „hezky“ česky, bude zítra hrát proti „holkám“ z Conegliana, chtěla zapálit a kolik stojí cola. Tak jsme se minuli, protože moje – Vaše! – malá knížečka právě uzavřela šestnáctiletou cestu od Vltavy přes Labe až k Laguně, kam ji zaslala Bílá paní patrně všech rodů, a já jsem na to nebyl ochoten zapomenout.

Campo San Polo, kde jsme se potkali, ale nesetkali, se kvůli tomu nechtělo mračit, možná také proto, že do tamějšího kostela jezdili kdysi z Prahy husitští kněží, aby dostali vysvěcení, čímž je dána jakási jeho zásadní – i když bolestně dávná – řečněme hrdost v českosti.

Kolem Mozartiany se dnes v nádherných Benátkách odehrály další a další věci. Odpusťte, Mistře, ale já snad dodnes nevím, nakolik nebo jak přesně jsou Benátky městem schopným a neschopným pojmout do sebe – například Vaši poezii.

Měl jsem to čisté štěstí, že jsem z Prahy přešel do Benátek, tedy žádné polovýznamy, žádná zmýlená.

I hlupák rozpozná bez pochybnosti, že Malá Strana a Benátky jsou města sama se sebou totožná a tedy mezi sebou spojitá. A přece...

Hra mezi povrchem a hloubkou má v Benátkách vždy o jednu plochu víc. Je-li povrch ztělesněný a formalizovaný výraz hloubky, znamená to, že jej můžeme uvést do pohybu jedině my, bytosti bez kamenného povrchu. I Váš kamen se jistě ne náhodou modlí „bezjazy“ (ač je v jeho modlitbě jazyků několik, slovo o vzkříšení pak zřetelně vyřknuto). Tu jednu vodorovnou a těch několik svislých kamenných ploch neuvádíme do pohybu my. Jsme nuceni tuto životodárnou možnost ponechat vodě. Fasáda klesá do výšky a stoupá do hloubky. A relace mezi dlažbou a vodní hladinou nedovolí zachovat osobní totožnost, jste stále vyšší nebo nižší, jen stejný ne... Voda je v Benátkách jediným přírodním prvkem, příroda však v ní není, jsouc v živoucích kamenných plochách.

Pohled na otevřenou lagunu Vám řekne, že ona je rodičkou, do které se jednou Benátky vrátí, hladina bez hloubky, závoj, který připouští snad sámek, nikdy však ne puk nebo trhlinu.

Ale tato matka, která již uvítala Vaši Mozartianu, nepřipustila by hovor o ní: slovo nic nemůže proti vodě, která plošně čeká poblíž a pozmění je neomylně v ozvěnu. Povrchní – i když krásná – benátština dnešních Benátčanů, která nutí k elipse toho podstatného ve slovech, plyne jistě odtud.

Povrch je konvencí, přes jehož předpokládaný význam se dorozumíme tím, že významem hrajeme. Zde však konvence sama sebe zpochybňuje ještě před naším zásahem.

Malá Strana se mi potom jeví dalekou filiací matky Laguny, místem, odkud pochází jednak slovo a jednak Vaše slovo o Tom, který Benátky navštívil patnáctiletý a Prahu mezi Don Juanem a Requiem. Mezi Benátkami a Kampou pro mne existuje spojitost, analogická s němou ulicí, která z Pohořelce sestupuje na Malou Stranu a k řece. Nerudova ulice je pro mne neschopná slova proto, že stojí mezi horním možným zjevením, jež je před slovem, a dolním konečným vyřknutím, jímž je Vaše slovo. Je to vlastně šikmo nadzvednutý zasypaný královský kanál, který se nachyluje...

Mistře, včera večer jsem ukončil základní překlad. Jistě tušíte, že na stole a na zemi mám v těžko vysvětlitelné blízkosti několik českých a italských Mozartian, jakož i množství různých slovníků a dosti směšných poetologických děl. Mám tedy za i před sebou typicky

mužskou situaci, zvanou „úkol“, s věčným nebezpečím zaměnit jej za tu nebo onu hmotu měřitelnou.

Mozartiana nejmenší a bez dalšího, ta zcestovalá, vše pročistila tak, že před okno se vrátili ráčci a na mysl „ledňáček, ten alkyon“. Přál bych si mít u sebe Radovana Lukavského, jenž nemůže tušit, že ve věci Vladimíra Holana se na něho z benátského okna často vzpomíná, zvláště po smrti Angela Maria Ripellina.

AMR také hodlal přeložit Mozartianu a nemohu to zamlčet, protože jemu patří mé první setkání s Vašimi verši v době, kdy jsem ještě byl jeho žákem. Pamatuji, že když potom Angelo Maria prudce zvýšil ve Viole hlas a nečekaně protáhl své kamenné „Voskresajet“, Radovana Lukavského jako by řálo jeho vlastní zbraní – slovem. Mně pak trvalo jistě několik let, přes dávné návštěvy na dobříšském sanatoriu, abych porozuměl až do konce opodstatněnosti tohoto jeho vzkříšení.

Kapka skepse přes lásku, chyba hmoty.

Mozartianou se v Benátkách celý poslední rok zabývali Dania, Maruška, Cristina, Barbara a „Rudolf“, pro jeho lásku k císařovi zvaný druhý. A vlastně i Ivan. Každá a každý z nás byl tím postavený především sám před sebe a také především před to druhé, co by kritik musil nazvat -ickým obsahem Vaší poezie.

(O obsahu, formě a poezii vůbec já zde vědomě mlčím přes svou starou lásku ke spisům Jana Mukařovského, první to můj překlad.)

Krátce a v naději, že Vás to snad potěší, chci říci, že to nebylo ono známé školní „zápolení s literárním textem“, byla to spíš bitva a vážná hra, pro všechny vyznačená charakterem naprosté nutnosti. Je tedy na světě o několik přátelství víc.

Já však stejně nemohu zamlčet, že Vám zde rozumí a porozumí (chci říci: nějak, v zásadě) jen málo lidí. Cítím to přesně a mohl bych o tom dlouze psát, není to však nutné, Pier Paolo Pasolini totiž napsal: „Klečím před ostrovem Kampy. Dívám se na zavřená okna Holanova domu.“ A musil dodat, že Váš způsob, Mistře, nebyl „jeho věcí“...

Klečet a nemoci, obě to pravdy, to potom všichni nebásníci tohoto světa opět musíme kultivovaně porozumět nutnosti Pasoliniho smrti a Vaší izolace: pravdomluvnost nenakazuje a nevím, je-li toho možno litovat: leda básní nebo filozofií.

Dopis uzavřu, protože je noc a s novým dnem by se mi proměnil v něco jiného. Já jej totiž píšu především proto, abych mlčel, a teprve po tom pro to další.

Lituji, že jste se přestěhoval, ale těší mne, egoistu, že jste se přestěhoval z Kamy na Kampu. A nemám pro to jiné ospravedlnění než to jednoduché: před pravdou nelze jinak.

Sergio Corduas

Benátky, o Všech Svatých 1979.